

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЛАВРИК ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336.143:64:352.071.6(477)(043.3)

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент, *Балацький Євген Олегович*, Сумський державний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Онищенко Світлана Володимирівна*, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування;

доктор економічних наук, професор *Виговська Наталія Георгіївна*, Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри фінансів і кредиту.

Захист дисертації відбудеться «   »   2021 року о _____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 у Сумському державному університеті за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «   »   2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

А. О. Бойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Активний процес децентралізації, розпочатий в Україні у 2014 р. з прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади і законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та внесення змін до Бюджетного і Податкового кодексів, за шість років відзначився утворенням 1 070 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), до яких добровільно увійшли 4 882 громади. Фінансова децентралізація територіальних громад сприяє економічному зростанню регіонів за рахунок здійснення зовнішніх запозичень та самостійного обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів. Децентралізовано повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю та вдосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати політику формування фінансового забезпечення (ФЗ) та структури перерозподілу фінансових ресурсів (ФР) житлово-комунального господарства (ЖКГ). На сьогодні одними з ключових проблем функціонування підприємств ЖКГ та забезпечення їх беззбиткової діяльності є формування і реалізація тарифної політики. Відсутність комплексної системи оцінювання тарифного навантаження населення України не дозволяє передбачити формування та використання необхідних ФР, оптимізувати співвідношення різних форм, методів, джерел, інструментів організації фінансових відносин, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємств сфери ЖКГ.

Фундаментальні засади забезпечення ФЗ ЖКГ закладено такими зарубіжними науковцями, як Р. Бендер, Е. Брігхем, Г. Нейр, Щ. Азізі, О. Харт, Т. Олофсон, К. Шім, Дж. Вангорне, Дж. Делмон, Д. Грімсей, Г. Ходже, С. Хансен, П. Бертольд, С. Сорел та ін. Зазначеній проблематиці присвячені також праці таких вітчизняних науковців, як О. Нагорна, О. Вавричук, О. Бабаєвська, В. Костецький, О. Люта, Ж. Довгань, С. Леонов, Л. Нечипорук, І. Школьник, С. Онищенко, Н. Виговська та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок, остаточно не вирішеними залишаються теоретичні й прикладні проблеми, що стосуються, зокрема, розвитку понятійного апарату, концептуальних засад формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ, оцінювання інтегрального індексу тарифного навантаження населення, визначення факторів, які його обумовлюють, діагностику рівня фінансово-економічної безпеки підприємств ЖКГ, засад визначення потенційних обсягів бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ тощо. Незавершеність формування цілісного уявлення про методичне підґрунтя ФЗ ЖКГ обумовила актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дослідження узгоджується з основними положеннями та рекомендаціями вітчизняних регуляторних інституцій, а саме: ЗУ «Про житлово-комунальні послуги», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання,

водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності», «Про природні монополії», Концепцією реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)», а також із Міністерством розвитку громад та територій України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та органами місцевого самоврядування тощо.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Сумського державного університету. Зокрема, до звіту за темою «Управління фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання» (номер д/р 011U000931) ввійшли пропозиції щодо аналізу фінансово-економічного стану та загрози банкрутства підприємств ЖКГ в Україні; за темою «Моделювання сталого розвитку складних соціально-економічних систем» (номер д/р 0116U000929) – щодо проведення інтегрального аналізу тарифного навантаження населення як інструменту підвищення ефективності ФЗ підприємств ЖКГ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вдосконалення теоретичних засад та науково-методичних підходів до розвитку системи ФЗ ЖКГ територіальних громад в умовах децентралізації.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- уточнити змістовну сутність та специфіку понять ФЗ та ФР підприємств ЖКГ України;
- розробити науково-методичний підхід до оцінювання інтегрального індексу тарифного навантаження населення України;
- вдосконалити методичні засади визначення потенційних обсягів бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ;
- вдосконалити теоретико-методичний підхід щодо оцінювання впливу соціально-економічних та фінансових показників на індекс тарифного навантаження;
- дослідити концептуальні засади формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ;
- розробити методичний інструментарій діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємств ЖКГ.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між територіальними громадами, підприємствами ЖКГ та споживачами їх послуг в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є науково-методичні положення ФЗ ЖКГ територіальних громад в умовах децентралізації.

Методи дослідження. Теоретичну основу дисертації складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, грошей і кредиту, державних фінансів, економічного прогнозування, економетрики, а також наукові праці з питань ФЗ ЖКГ територіальних громад в умовах децентралізації.

У роботі були використані такі методи дослідження: аналіз, синтез, логічне узагальнення – під час визначення змісту категорій ФЗ та ФР ЖКГ, концептуальних засад формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ; порівняльний і статистичний аналіз – під час дослідження сучасних практичних засад ФЗ діяльності ЖКГ територіальних громад; метод рівномірної оптимальності, кореляційний аналіз – під час визначення індексу тарифного навантаження населення України; метод головних компонент, метод Фарара – Глобера, багатофакторний регресійний аналіз – при кластеризації країн за складовими індексу ЗІС на РФП; метод головних компонент, кореляційний аналіз – під час оцінювання впливу соціально-економічних показників на індекс тарифного навантаження; метод одночасних структурних рівнянь – при формалізації неявних структурних зв'язків між індексом тарифного навантаження та обсягом державного і недержавного фінансування підприємств ЖКГ, що дозволило визначити потенційний обсяг бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ. Економіко-математичне моделювання проведене за допомогою програмних продуктів STATISTICA 12 та Stata 12.

Інформаційною і фактологічною базою дисертації є нормативні акти, що визначають засади розвитку сектору ЖКГ: звітно-аналітичні дані Міністерства розвитку громад та територій України, Державної служби статистики України, комунальних підприємств Чернігівської та Сумської міських рад, Департаменту інфраструктури міста Сумської міської ради, Департаменту житлово-комунального комплексу Черкаської міської ради, Управління комунального господарства Житомирської, Хмельницької, Чернігівської міських рад, Управління житлово-комунального господарства виконавчого комітету Полтавської міської ради, результати наукових досліджень щодо ФЗ ЖКГ.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в удосконаленні існуючих та обґрунтуванні низки нових науково-методичних підходів до розвитку ФЗ ЖКГ територіальних громад України в умовах децентралізації.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

– розроблено науково-методичний підхід коригування фінансових ресурсів територіальних громад, спрямованих на підтримання та розвиток ЖКГ, на основі оцінювання інтегрального індексу тарифного навантаження населення України шляхом узагальнення п'яти індикаторів рівня основних тарифів методом рівномірної оптимальності, що дозволило комплексно врахувати особливості актуальної тарифної сітки на утримання будинків та прибудинкових територій за базовими підприємствами, опалення, гаряче водопостачання, централізоване водопостачання і послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення;

вдосконалені:

– методичні засади визначення потенційних обсягів бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ, що на відміну від існуючих підходів здійснено за допомогою структурного моделювання, де за базу розрахунку

прийнято витрати підприємств ЖКГ на забезпечення своєї діяльності та індекс тарифного навантаження;

– теоретико-методичний підхід щодо оцінювання впливу соціально-економічних та фінансових показників на індекс тарифного навантаження, що на відміну від існуючих здійснено шляхом системного поєднання методу головних компонент та кореляційно-регресійного аналізу. Це дозволило виявити індикатори, що є релевантними з точки зору впливу на інтегральний індекс тарифного навантаження, оцінити напрямок та силу цього впливу, перевірити гіпотези щодо виявлення позитивного переважного впливу економічних показників і соціальних стандартів на індекс тарифного навантаження;

набули подальшого розвитку:

– концептуальні засади формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ, що відрізняється від існуючих доповненням її мети, об'єкта, суб'єктів, завдань та конкретизації складових ФЗ (форм, джерел, інструментів). Запропонована система ФЗ діяльності підприємств дозволить створити конкурентне фінансове середовище і сформувавши прозорий та ефективний ринок житлово-комунальних послуг;

– трактування змістовної сутності понять ФЗ підприємств ЖКГ та ФР підприємств. ФЗ підприємств ЖКГ пропонується розглядати як цілісну систему організації фінансових відносин, пов'язану з формуванням і використанням ФР на основі відповідних форм, джерел та інструментів її реалізації, з метою створення умов для ефективного функціонування підприємств шляхом вирішення завдань, спрямованих на забезпечення відповідної фінансової стратегії їх розвитку. Такий підхід на відміну від існуючих повною мірою враховує специфічні риси, призначення та особливості фінансування суб'єктів ЖКГ і сприяє реалізації поточних та стратегічних фінансових рішень. Обґрунтовано що ФР підприємств – це сукупність грошових доходів та надходжень, що формуються з диверсифікованих джерел та акумулюються у відповідних фондах та нефондовій формі й спрямовуються на фінансування виробництва і постачання необхідного обсягу житлово-комунальних послуг, виконання фінансових зобов'язань та забезпечення розширеного відтворення з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності і конкурентоспроможності наданих послуг. Ураховуючи особливості ФЗ суб'єктів ЖКГ було визначено джерела формування ФР залежно від форми власності, організаційно-правової форми господарювання та виду послуг, яке надає житлово-комунальне підприємство;

– методичний інструментарій діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємств ЖКГ, який на відміну від існуючих підходів запропоновано здійснювати на основі оцінювання достатності ФЗ ЖКГ згідно з перспективами соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані Міністерством розвитку громад та

територій України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, регіональними управліннями інфраструктури та ЖКГ міст для вдосконалення системи формування тарифної політики; органами місцевого самоврядування – в процесі вдосконалення системи перерозподілу ФР із метою оптимізації ФЗ підприємств ЖКГ.

Висновки та рекомендації щодо дослідження впливу індексу тарифного навантаження на коригування розрахунку бюджетних ФР на потреби ЖКГ були впроваджені в діяльність Департаменту фінансів, економіки та інвестування (довідка від 09.10.2020 р. № 4046/04.04.12-23); щодо методики оцінювання індексу тарифного навантаження – у діяльність Фінансового управління Чернігівської міської ради (довідка від 12.10.2020 р. № 248/20/Вих/02.01); щодо пропозицій ефективного використання ФР місцевими бюджетами – у діяльність Управління житлово-комунального господарства Чернігівської міської ради (довідка від 01.10.2020 р. № 497-1), щодо концептуальних засад формування системи ФЗ ЖКГ – у діяльність Комунального підприємства «Зеленбуд» Чернігівської міської ради (довідка від 09.10.2020 р. №. 617).

Наукові результати використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Фінанси різних форм бізнесу», «Фінансова діяльність суб'єктів державного сектору економіки», «Місцеві фінанси» (акт про впровадження від 20.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною науковою працею. Наукові положення, висновки, рекомендації й розробки, що виносяться на захист, одержані автором самостійно та відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані в дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертації оприлюднені на 7 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях (8 – 14 у наведеному в авторефераті списку праць).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в 14 наукових працях загальним обсягом 4,49 друк. арк., з яких особисто авторові належить 3,77 друк. арк., зокрема, 7 статей у наукових фахових виданнях України, 7 публікацій у збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

Структура та зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, зокрема, 195 сторінок основного тексту, 40 таблиць, 48 рисунків, 4 додатки та список використаних джерел, що налічує 188 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні основи фінансового забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад України**» узагальнено світові й вітчизняні тенденції рівня ФЗ діяльності та розвитку ЖКГ,

уточнено концептуальні засади формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ та змістовну сутність понять ФЗ і ФР підприємств ЖКГ.

Відзначаючи фундаментальність та значущість праць сучасних дослідників із цієї проблематики, необхідно зазначити, що недостатньо висвітленими залишаються питання розроблення ефективного механізму ФЗ діяльності підприємств ЖКГ в умовах децентралізації регіонів, яке б сприяло створенню сприятливих умов господарювання та їх розвитку в майбутньому. Характеризуючи ФЗ на рівні діяльності окремих підприємств, вітчизняні та зарубіжні науковці насамперед звертають свою увагу на специфіку сфер його застосування й особливості організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання, виходячи з галузевої належності. Досліджуючи характерні риси функціонування підприємств окремих видів діяльності під час уточнення дефініції ФЗ, автори зауважують, що саме способи мобілізації (акумулювання) та використання ФР у процесі організації господарської діяльності і є основою ФЗ. Так, під ФЗ діяльності підприємств ЖКГ необхідно розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, пов'язану з формуванням і використанням ФР на основі відповідних форм, джерел та інструментів її реалізації, з метою створення умов для ефективного функціонування підприємств шляхом вирішення завдань, спрямованих на забезпечення відповідної фінансової стратегії їх розвитку. Такий підхід на відміну від існуючих повною мірою, враховує специфічні риси, призначення й особливості фінансування суб'єктів ЖКГ та сприяє реалізації поточних і стратегічних фінансових рішень.

Дослідження засвідчило, що рівень витрат на ЖКГ в загальній структурі витрат державного бюджету в цілому в країнах ЄС впродовж 2012 – 2018 рр. у середньому становив 1,21 % від загального обсягу. Відточас привертає увагу тенденція щодо зниження державної фінансової підтримки ЖКГ з 1,43 % за даними 2012 р. до рівня 1,21 % на кінець 2016 р. Необхідно відзначити найвищий рівень перерозподілу державних витрат на житлово-комунальну сферу зберігається у Франції, Болгарії, Хорватії, Латвії та Румунії, що в середньому за період становив 1,8 % від загального обсягу ВВП відповідних країн. Що стосується України, то середній показник є найнижчим і перебуває на рівні 0,06 %, що є наслідком передавання житлово-комунальних об'єктів в управління та фінансування органам місцевої влади. Аналізуючи питому вагу витрат на ЖКГ в загальному обсязі соціальних витрат, потрібно звернути увагу на зниження пріоритетності цієї галузі як в цілому по країнах Європейського співтовариства, так і в Україні. Порівнюючи середні показники цього параметра європейських країнах, його рівень становить 1,95 % загальних державних соціальних видатків, водночас у таких країнах, як Франція, Болгарія і Латвія, середній рівень значно перевищує загальноєвропейський і становить від 2,3 % до 2,9 %, винятком є лише Німеччина, показник якої перебуває на рівні 1,24 %. В Україні частка видатків на ЖКГ у складі соціальних видатків становить у середньому за період лише 0,23 %, що свідчить про надзвичайно низький рівень ФЗ житлово-комунальної сфери.

У роботі обґрунтовано ключові дефініції ФР підприємств, виокремлено та враховано характерні риси їх формування для підприємств ЖКГ. Обґрунтовано, що ФР підприємств ЖКГ – це сукупність грошових доходів та надходжень, що формуються з диверсифікованих джерел та акумулюються у відповідних фондах та нефондовій формі й спрямовуються на фінансування виробництва і постачання необхідного обсягу житлово-комунальних послуг, виконання ФЗ та забезпечення розширеного відтворення з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності й конкурентоспроможності наданих послуг. Ураховуючи особливості ФЗ суб'єктів ЖКГ, було визначено джерела формування ФР залежно від форми власності, організаційно-правової форми господарювання та виду послуг, які надає житлово-комунальне підприємство.

За результатами визначення особливостей ФЗ підприємств ЖКГ та специфіки формування їх ФР, науково-методичних підходів до класифікації ФР обґрунтовано доцільність здійснення систематизації ФР підприємств ЖКГ за такими ознаками, як стадія утворення, джерела формування, об'єкти інвестування в активи, напрями використання. Доведено, що саме цей видовий поділ сприятиме визначенню оптимальної потреби у обсягу ФР для функціонування та розвитку суб'єктів цієї сфери, дозволить забезпечити тісний взаємозв'язок напрямів розподілу та реальних потреб підприємств ЖКГ, а також досягнення належного рівня ефективності формування, розподілу й використання ФР у ЖКГ.

На підставі дослідження сутності, джерел формування та цільового характеру використання ФР ЖКГ було встановлено їх роль і місце у ФЗ підприємств цього сектору, а також визначено основне призначення, що полягає у фінансуванні безперервного постачання житлово-комунальних послуг належної якості, забезпеченні достатнього рівня конкурентоспроможності, оновленні виробничих потужностей, реалізації енерго- та ресурсозбережних технологій, а також виконанні фінансових зобов'язань.

З'ясовано, що функціонування підприємств ЖКГ спрямоване на здійснення особливого виду підприємницької діяльності, який забезпечує надання цілого комплексу житлово-комунальних послуг для задоволення різноманітних потреб споживачів (населення, комерційних підприємств, бюджетних організацій та інших суб'єктів економіки), що обумовлює існування багатогранної видової структуризації. У роботі запропоновано класифікувати підприємства ЖКГ за такими ознаками, як форма власності, організаційно-правова форма господарювання, складова житлово-комунального сектору, вид надання житлово-комунальних послуг, функціональне призначення, пов'язане з специфікою їх господарської та фінансової діяльності.

У загальному вигляді запропоновані в роботі формування системи ФЗ діяльності підприємств ЖКГ демонструє рисунок 1.

Такий підхід дозволяє систематизувати й виділити основні структурні елементи системи ЖКГ України, що є собою сукупністю підсистем та елементів

і відображає взаємовідносини між окремими секторами й суб'єктами комунальної інфраструктури.

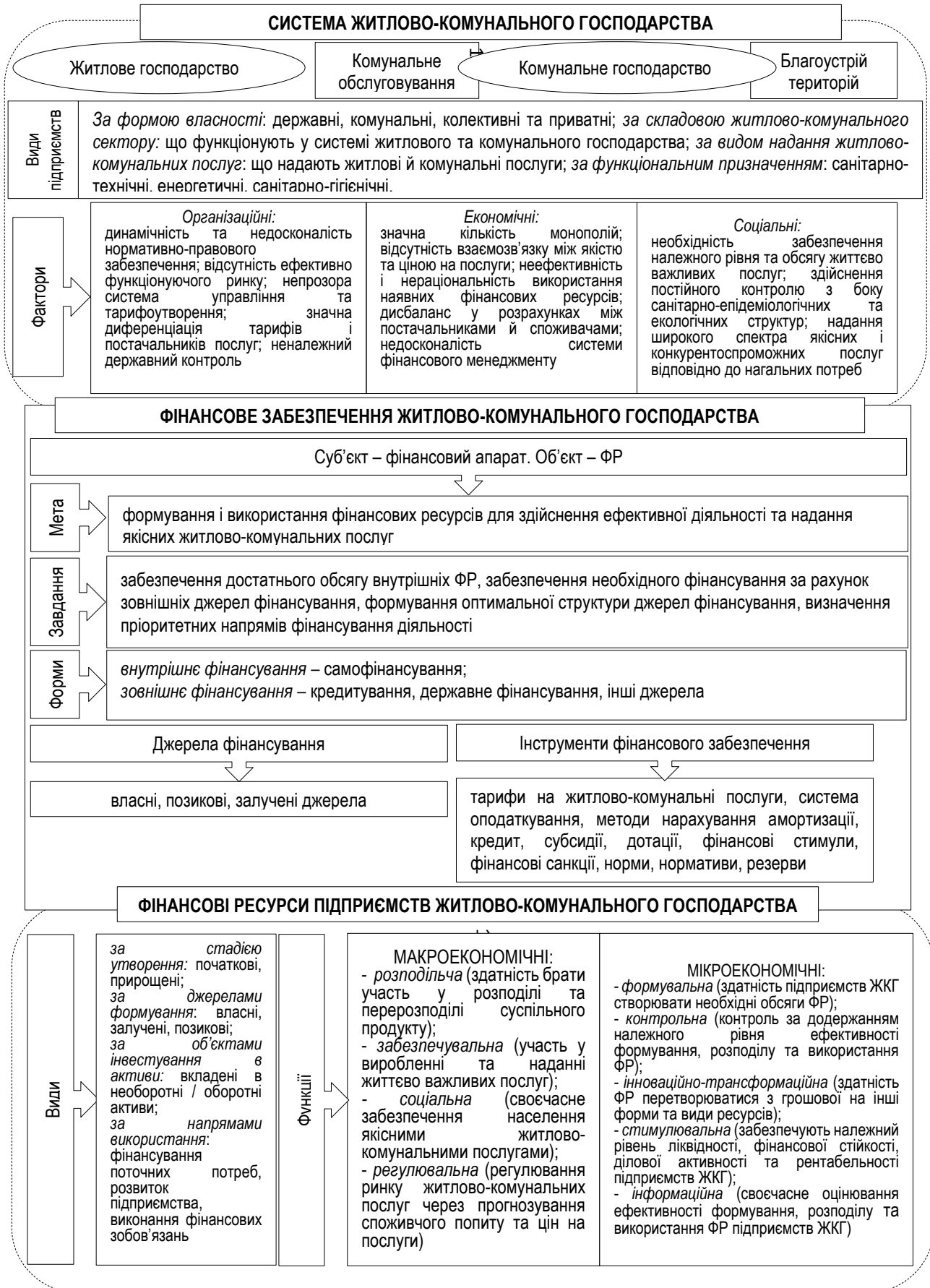
Установлено, що організація фінансових відносин у сфері ЖКГ спрямована на мобілізацію й використання ФР для здійснення ефективної діяльності й надання якісних житлово-комунальних послуг суб'єктами цього сектору, що дозволило узагальнити систему ФЗ діяльності підприємств ЖКГ та в її складі виокремити мету, об'єкт, суб'єкт, завдання і конкретизувати складові ФЗ (форми, джерела, інструменти). Запропонований підхід до ФЗ діяльності підприємств дозволить створити конкурентне фінансове середовище і сформуванню прозорий та ефективний ринок житлово-комунальних послуг.

Ураховуючи результати порівняльного аналізу становлення та розвитку житлово-комунального комплексу розвинених зарубіжних країн, дослідження класичних моделей управління підприємств цього сегмента, в роботі було виокремлено українську модель, що враховує як кращі зарубіжні практики, так і вітчизняні особливості здійснення структурних перетворень у цьому секторі економіки.

Узагальнюючи вивчення досвіду зарубіжних країн та вітчизняних підходів щодо ФЗ функціонування ЖКГ, було розроблено та запропоновано комплексну систему фінансування цієї складової національної економіки, яка являє собою поєднання традиційних джерел ФР (самофінансування, бюджетне фінансування і кредитування) та альтернативних джерел (місцеві запозичення, державно-приватне партнерство, проєктне фінансування, лізинг і кошти державних цільових фондів). Такий підхід дозволить використовувати всі наявні та можливі складові ФЗ діяльності суб'єктів господарювання цього сектору та приведе до покращання їх фінансово-економічного стану і досягнення стабільного розвитку.

У другому розділі **«Науково-практичні засади фінансового забезпечення діяльності житлово-комунального господарства територіальних громад»** розроблено методичний інструментарій діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємств ЖКГ.

Стимулом для розвитку ЖКГ територіальних громад є механізм формування та перерозподілу ФР країни, що реалізовується через фінансовий сектор. ФР, спрямовані на вирішення проблем ЖКГ, дають можливість вирішити багато питань, накопичених за попередній період. Це підтверджує факт доцільності проведення реформи бюджетної децентралізації та дає можливість розглянути нові підходи щодо вирішення проблем і напрямків у галузі ЖКГ. Успішне проведення реформи забезпечення стабільного функціонування ЖКГ регіону потребує визначення стратегічних напрямів його розвитку, пов'язаних із підвищенням якості житлово-комунальних послуг та рівня задоволення житлових потреб різних верств населення.

Рисунок 1 – Концептуальні засади формування системи ФЗ підприємств ЖКГ

У роботі узагальнено існуючі практики використання ФР підприємствами ЖКГ міст України (КП «Зеленбуд» Чернігівської та Сумської міської ради відповідно, КП «Міськсвітло» Сумської міської ради, КП «Шляхрембуд» Сумської міської ради та КП «Спеціалізований комбінат» Сумської міської ради), визначено сильні та слабкі сторони їх діяльності. За результатами аналізу виявлено, що тип фінансової стійкості кожного з підприємств можна охарактеризувати як задовільний:

- на підприємстві КП «Зеленбуд» СМР спостерігається тенденція до зменшення частки коштів, інвестованих в основні засоби, недостатньо ліквідних обігових коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями, середній період сплати підприємством кредиторської заборгованості зменшився і становив 1 день, що свідчить про позитивну динаміку, частка стабільних джерел фінансування підприємства в їх загальному обсязі відповідає нормативному значенню;

- майно підприємства КП «Зеленбуд» ЧМР зросло в 5,6 раза за аналізований період, а середня величина основних засобів зросла в 5,6 раза, підприємство має достатньо ліквідних обігових коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями, оборотні активи, що фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань, за аналізований період збільшилися в 4,5 раза, частка чистого прибутку, спрямована на збільшення власного капіталу підприємства, є незначною;

- середня величина основних засобів підприємства КП «Шляхрембуд» СМР зросла у 2,7 раза, фондоозброєність підприємства зросла у 2,8 раза, достатньо ліквідних обігових коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями, оборотність активів зменшилася в 1,2 раза, коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів відповідає нормативному, на одиницю власного капіталу припадає 0,038 тис. грн чистого прибутку;

- для КП «Міськсвітло» СМР актуальним є зменшення коефіцієнта мобільності активів, коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) свідчить про достатність на підприємстві обігових коштів для погашення боргів, виручка перевищує середньорічну кредиторську заборгованість у 47,7 раза, достатній рівень джерел фінансування для створення виробничих та інших запасів, на одиницю власного капіталу припадає 0,061 тис. грн чистого прибутку;

- валюта балансу КП «Спецкомбінат» СМР зросла на 9 %, коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) свідчить про достатність обігових коштів для погашення боргів, ресурсовіддача активів підприємства збільшилася на 25 %, ступінь залежності від зовнішніх зобов'язань відповідає нормативному значенню, на одиницю власного капіталу припадає 0,0002 тис. грн чистого прибутку.

У контексті формування ефективної системи ФЗ ЖКГ проведено порівняльний аналіз структурних підрозділів міської ради, що відповідають за сферу ЖКГ шести обласних центрів України: Суми, Житомир, Хмельницький,

Полтава, Черкаси, Чернігів. Результати проведеного аналізу динаміки зміни показників ФЗ наведено в таблиці 1.

Ефективна система ФЗ ЖКГ є фундаментом для формування фінансової стійкості держави, оскільки саме на мікрорівні формуються якісні фінансові потоки між суб'єктами господарювання, працівниками та державою. Водночас забезпечення фінансової достатності підприємств ЖКГ ускладнюється постійною нестабільністю функціонування фінансового сектору та проявом фінансових криз.

Дослідження достатності ФЗ ЖКГ згідно з перспективами соціально-економічного розвитку територіальних громад дозволило виявити низку існуючих проблем:

- 1) стан житлового фонду України стрімкими темпами погіршується. Технічне забезпечення мереж та споруд перебуває в критичному стані. Брак коштів, зниження енергоефективності та відсутність оновлення сприяють тому, що зношеність інфраструктури комунального господарства досягла рекордних 80 %;
- 2) відсутність досконалого законодавства щодо регулювання відносин між споживачами та підприємствами, що надають послуги ЖКГ;

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз ФЗ ЖКГ обласних центрів України (2014 – 2020 рр.)

Обласний центр	Відношення видатків на забезпечення ЖКГ до загальної суми видатків бюджету	Сума видатків ЖКГ	Обсяг видатків за загальним фондом бюджету	Обсяг видатків за спеціальним фондом бюджету	Дохід сектору ЖКГ
Суми	↔	↑	↓	↑	↓
Житомир	↑	↑	↑	↓	↓
Хмельницький	↑	↑	↓	↓	↑
Полтава	↑	↑	↓	↓	↑
Черкаси	↔	↓	↔	↔	↑
Чернігів	↔	↑	↑	↑	↑

↔ - стабільна динаміка, ↑ - збільшення, ↓ - зменшення

- 3) методика встановлення тарифів є не вигідною для споживачів. Ураховуючи середні витрати та граничний рівень рентабельності, виробники збільшують свої доходи за рахунок зниження якості послуг;

- 4) зниження інвестиційної привабливості сфери ЖКГ;

5) відсутність інформації про зношеність основних засобів, аналізу основних фондів і фактичної суми, яка була б необхідною для модернізації всіх основних засобів підприємств ЖКГ.

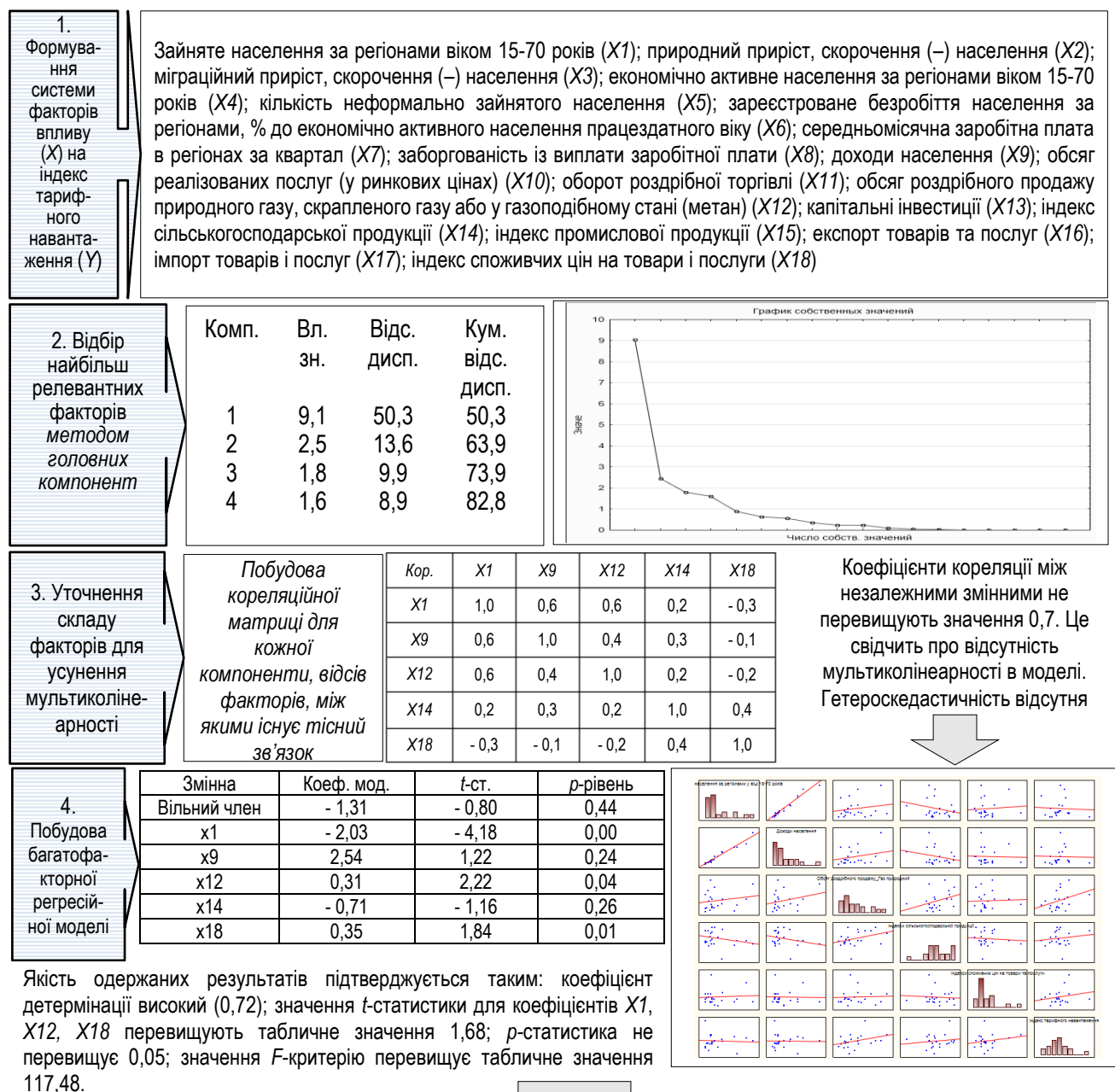
Таким чином, значущими стримувальними факторами для розвитку підприємств зокрема та сектору ЖКГ в цілому є низький рівень платоспроможного попиту та фінансових обмежень (недостатнє фінансування, високі ставки кредитування, складність і висока вартість залучених ФР).

У третьому розділі **«Удосконалення механізму формування та використання фінансових ресурсів житлово-комунального господарства територіальних громад»** розроблено науково-методичний підхід до коригування фінансових ресурсів територіальних громад, спрямованих на підтримання та розвиток ЖКГ, удосконалено теоретико-методичний підхід щодо оцінювання впливу соціально-економічних і фінансових показників на індекс тарифного навантаження та методичні засади визначення потенційних обсягів бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ.

Ефективна діяльність та сталий розвиток підприємств ЖКГ в сучасних умовах залежать від рівня фінансового забезпечення галузі. Фінансові ресурси, що отримують підприємства ЖКГ від населення за надані послуги, не компенсують повною мірою всіх витрат для виробництва цих послуг. Недоотримання коштів пов'язане з високим рівнем тарифного навантаження на населення. У цих умовах інструментом стабільності галузі є фінансові ресурси територіальних громад. Механізм коригування фінансових потоків, що виділяються підприємствам ЖКГ під час розподілу місцевих бюджетів, повинен ураховувати тарифну політику та рівень тарифного навантаження на населення.

Визначившись із принциповою важливістю тарифної політики для фінансової життєздатності підприємств ЖКГ, ухвалене рішення визначити рівень тарифного навантаження на населення України. Оцінювання механізму формування і використання ФР ЖКГ через призму тарифного навантаження здійснено через аналіз ключових тарифів та обчислення інтегрального показника, який будувався на основі методу рівномірної оптимальності. Для визначення цього індексу було сформовано масив вхідних даних станом на кінець 2018 р. для 22 обласних центрів України за такими показниками: середньозважений затверджений тариф на утримання будинків і прибудинкових територій за базовими підприємствами без ПДВ, тариф на опалення, тариф на гаряче водопостачання, тариф на централізоване водопостачання та послуги з централізованого постачання холодної води з ПДВ і тариф на водовідведення та водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових мереж) з ПДВ. Провівши всі необхідні перетворення, було визначено індекс тарифного навантаження для всіх регіонів України. Його значення відповідало високому рівню – більше ніж 0,8. Максимальне значення водночас спостерігається в Кропивницькому, а мінімальне – у Львові. Цей результат є індикатором для влади щодо врегулювання рівня тарифного навантаження населення.

Для ідентифікації впливу соціально-економічних та фінансових показників на індекс тарифного навантаження розроблено відповідний теоретико-методичний підхід (рис. 2).

$$Y = -1,31 - 2,03 \cdot x_1 + 2,54 \cdot x_9 + 0,31 \cdot x_{12} - 0,71x_{14} + 0,35 \cdot x_{18}$$

Рисунок 2 – Теоретико-методичний підхід до оцінювання впливу соціально-економічних та фінансових показників на індекс тарифного навантаження України

За допомогою методу головних компонент та кореляційного аналізу серед вісімнадцяти різнопланових показників, що відображають соціально-економічний та фінансовий розвиток України, було відібрано п'ять, які були

залучені до процесу побудови багатофакторної регресійної моделі. У результаті було виявлено, що три з п'яти змінних здійснюють статистично значущий вплив на індекс тарифного навантаження: рівень зайнятого населення за регіонами віком 15-70 років на одну тис. осіб – негативний (зі збільшенням зайнятого населення за регіонами віком 15-70 років на одну тис. осіб, індекс тарифного навантаження зменшиться на 2,03 одиниці), а обсяг роздрібного продажу природного газу, скрапленого газу або у газоподібному стані (метану) та індекс споживчих цін на товари та послуги, відповідно – позитивний (зі збільшенням обсягу роздрібного продажу природного газу, скрапленого газу або у газоподібному стані (метану) на одну тис. грн індекс тарифного навантаження збільшиться на 0,31 одиниці, а збільшення індексу споживчих цін на товари та послуги на один відсоток спровокує зростання індексу тарифного навантаження на 0,35 одиниці).

У результаті проведеного дослідження виявлено, що ФЗ ЖКГ України через виявлені зв'язки з індексом тарифного навантаження населення обумовлюється загальним рівнем цін в економіці та діловою активністю населення. Доведено, що сукупність усіх компонентів ФЗ сектору ЖКГ становить цілісний комплекс, який відображається у визначенні об'єкта, предмета та суб'єктів дослідження, принципів і важелів регулювання, індикаторів та факторів, що впливають на рівень тарифного навантаження.

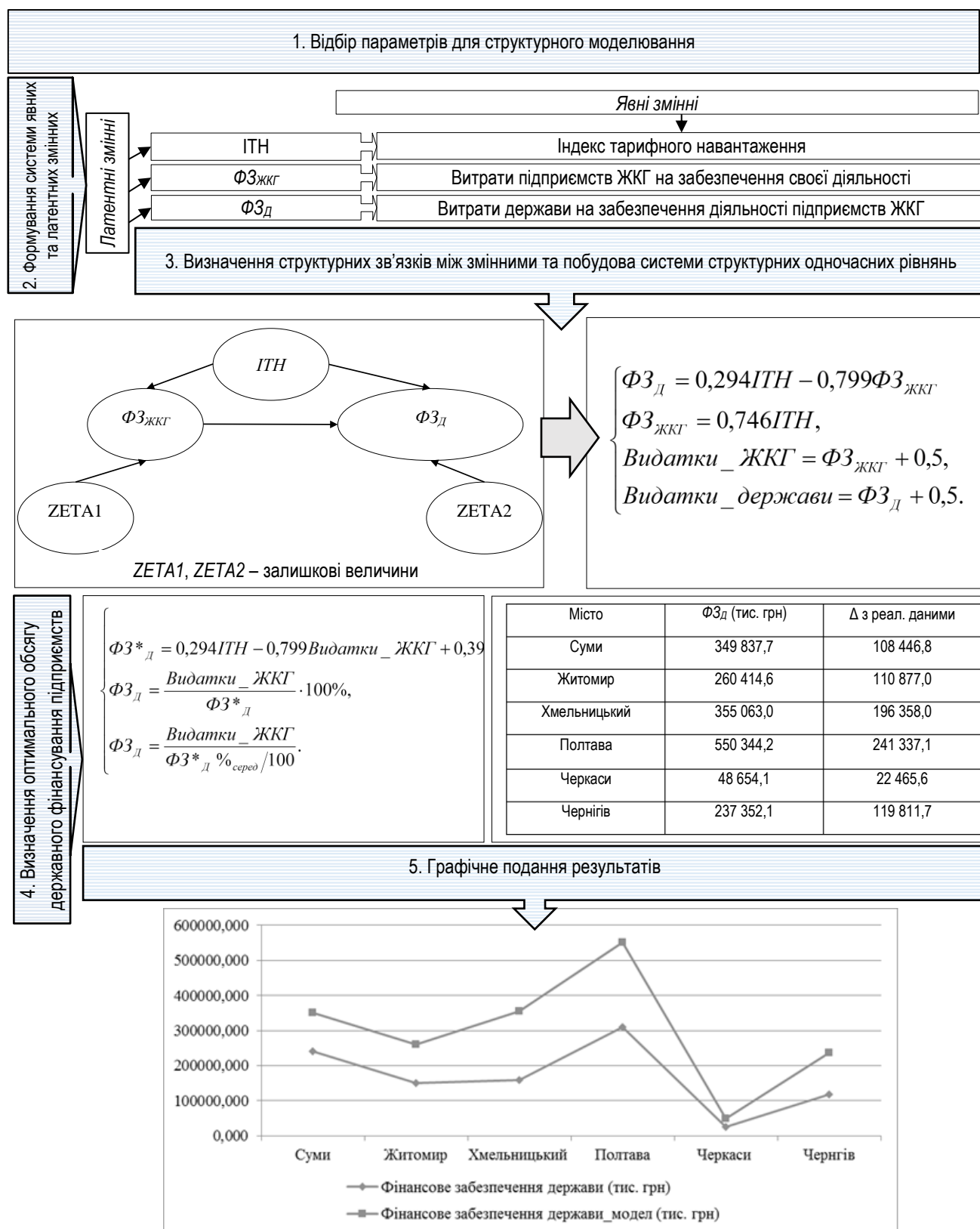
Під час виявлення впливу індексу тарифного навантаження на коригування розрахунку бюджетних ФР на потреби ЖКГ було використано структурне моделювання як спосіб формалізації впливу неявно виражених змінних (рис. 3).

До дослідження введено три латентні змінні: ITN – індекс тарифного навантаження, $\Phi Z_{ЖКГ}$ – витрати підприємств ЖКГ на забезпечення своєї діяльності, $\Phi Z_{Д}$ – витрати держави на забезпечення діяльності підприємств ЖКГ. З урахуванням значень індексу тарифного навантаження населення та видатків підприємств ЖКГ було визначено, що серед досліджуваних міст України значення реального та змодельованого обсягів державного фінансування підприємств ЖКГ не збігалися.

Визначено, що більшої державної підтримки потребують підприємства ЖКГ всіх досліджуваних міст. У цілому кожне місто потребує збільшення фінансування від 45 % для м. Суми до більше ніж 100 % в містах Хмельницькому і Черкаси.

Крім того, збільшення тарифного навантаження на населення України та недостатній рівень його платоспроможності створюють ризики того, що підприємства ЖКГ потребують більшої кількості додаткових фінансових ресурсів, необхідних для їх діяльності як із боку особистих залучень, так і з боку державної підтримки.

Рисунок 3 – Методичні засади визначення потенційних обсягів бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ

На наступному кроці побудовано три однофакторні регресійні моделі, де залежними змінними є: витатки підприємств ЖКГ (Y_1), витатки держави на забезпечення діяльності підприємств ЖКГ (Y_2) та загальний обсяг фінансового

забезпечення, що визначається як сума зазначених видатків (Y_3). Незалежною змінною для всіх трьох випадків буде індекс тарифного навантаження населення (ITH).

Одержані результати свідчать про таке:

- зі збільшенням індексу тарифного навантаження на одиницю обсяг видатків підприємств ЖКГ збільшиться на 0,442 млн грн;
- зі збільшенням індексу тарифного навантаження на одиницю обсяг видатків держави на забезпечення діяльності підприємств ЖКГ збільшиться на 0,087 млн грн;
- зі збільшенням індексу тарифного навантаження на одиницю загальний обсяг видатків підприємств ЖКГ збільшиться на 2,123 млн грн.

Дослідження дає можливість стверджувати про багатовекторність управління обсягом бюджетних та позабюджетних ФР, спрямованих на забезпечення територіальних громад у секторі ЖКГ. Імплементация результатів моделі розрахунку бюджетних ФР на потреби ЖКГ, а саме перехід від надання функціональних субвенцій до системи стимулювальної тарифікації населення, сприятиме посиленню фінансової незалежності підприємств сектору ЖКГ. Крім того, акумульовані ФР відіграють роль драйвера, що сприяє покращанню фінансового менеджменту та диференціації бюджетного ФЗ для регіонів України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання, що полягає в удосконаленні існуючих та обґрунтуванні низки нових науково-методичних підходів і практичних механізмів ФЗ ЖКГ територіальних громад в умовах децентралізації.

За результатами дисертаційної роботи зроблено такі висновки:

1. Під час визначення змістовної сутності ФЗ діяльності підприємств ЖКГ необхідно орієнтуватися на способи мобілізації (акумулювання) та використання ФР у процесі організації господарської діяльності, а також відповідні форми, джерела й інструменти реалізації ФЗ з метою створення умов для ефективного функціонування підприємств ЖКГ шляхом вирішення завдань, спрямованих на забезпечення відповідної фінансової стратегії їх розвитку. Обґрунтовано, що ФР підприємств ЖКГ формуються з диверсифікованих джерел та акумулюються у відповідних фондах і нефондовій формі та спрямовуються на фінансування виробництва і постачання необхідного обсягу житлово-комунальних послуг, виконання ФЗ та забезпечення розширеного відтворення з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності й конкурентоспроможності наданих послуг

2. Концептуальні засади формування системи ФЗ підприємств ЖКГ передбачають систематизацію та виділення основних структурних елементів системи ЖКГ України, що є сукупністю підсистем та елементів і відображає

взаємовідносини між окремими секторами та суб'єктами комунальної інфраструктури. Це дозволило узагальнити систему ФЗ діяльності підприємств ЖКГ та виокремити мету, об'єкт, суб'єкт, завдання і конкретизувати складові ФЗ (форми, джерела, інструменти).

3. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємств ЖКГ дозволила зробити висновок, що тип фінансової стійкості кожного з досліджуваних підприємств можна охарактеризувати як задовільний. Запаси і витрати підприємств забезпечуються сумою власного оборотного капіталу та довгостроковими позиковими джерелами. Проведене дослідження дозволило визначити реальні проблеми галузі ЖКГ міст України та пошуки перспективних напрямів їх вирішення. Необхідними є розроблення циклу стратегічного планування розвитку ЖКГ регіону та виділення основних напрямів стратегії розвитку ЖКГ регіонів України, серед яких, на нашу думку, найбільш важливим є створення фінансово-інвестиційного механізму державної підтримки ЖКГ.

4. Під час визначення інтегрального індексу тарифного навантаження населення України було сформовано масив вхідних даних станом на кінець 2018 р. для 22 обласних центрів України за такими показниками, як середньозважений затверджений тариф на утримання будинків та прибудинкових територій за базовими підприємствами без ПДВ, тариф на опалення, тариф на гаряче водопостачання, тариф на централізоване водопостачання та послуги з централізованого постачання холодної води з ПДВ і тариф на водовідведення та водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових мереж) з ПДВ. Значення індексу для всіх обласних центрів відповідає високому рівню – більше ніж 0,8. Максимальне значення водночас спостерігається в Кропивницькому (1,0), а мінімальне – у Львові (0,814). Таким чином, на підставі одержаного індексу тарифного навантаження гіпотеза, висунута стосовно того, що для всіх регіонів України є актуальною проблема занадто високих тарифів на комунальні послуги, підтверджується.

5. Дослідження впливу соціально-економічних та фінансових показників на індекс тарифного навантаження на основі методу головних компонент і кореляційного аналізу серед вісімнадцяти різнопланових показників, що відображають соціально-економічний розвиток України, станом на кінець 2018 р. було відібрано п'ять, які були використані під час побудови багатофакторної регресійної моделі. У результаті було виявлено, що три з п'яти змінних здійснюють статистично значущий вплив на індекс тарифного навантаження: рівень зайнятого населення за регіонами віком 15-70 років на одну тис. осіб негативний (зі збільшенням зайнятого населення за регіонами віком 15-70 років на одну тис. осіб, індекс тарифного навантаження зменшиться на 2,03 одиниці), а обсяг роздрібного продажу природного газу, скрапленого газу або у газоподібному стані (метану) та індекс споживчих цін на товари та послуги, відповідно, позитивний (зі збільшенням обсягу роздрібного продажу газу природного скрапленого або у газоподібному стані (метан) на одну тис. грн. індекс тарифного навантаження збільшиться на 0,31 одиниці, а збільшення

індексу споживчих цін на товари та послуги на один відсоток спровокує зростання індексу тарифного навантаження на 0,35 одиниці).

б. Для оптимізації розподілу бюджетних ФР територіальних громад на потреби ЖКГ з урахуванням індексу тарифного навантаження використано систему одночасних структурних рівнянь як спосіб формалізації впливу неявно виражених змінних. Визначено, що більшій державній підтримки потребують підприємства ЖКГ всіх досліджуваних міст (Суми, Хмельницький, Житомир, Черкаси, Полтава, Чернігів). У цілому кожне місто потребує збільшення фінансування від 45 % для м. Суми до більше ніж 100 % в містах Хмельницькому і Черкаси. Крім того, збільшення тарифного навантаження на населення України та недостатній рівень його платоспроможності створюють ризики того, що підприємства ЖКГ потребують більшій кількості додаткових ФР, необхідних для їх діяльності як із боку особистих залучень, так і з боку державної підтримки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Лаврик В. В. Теоретико-методичні засади реструктуризації підприємств. *Економіка та суспільство* (Index Copernicus, CiteFactor та ін.). 2016. Вип. 2. С. 557-562. [URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/2_2016.pdf](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/2_2016.pdf) (0,45 друк. арк.).
2. Лаврик В. В. Концептуальні засади фінансової реструктуризації підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки* (Index Copernicus). 2016. Вип. 13. С. 577-520. URL: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/104.pdf> (0,45 друк. арк.).
3. Балацький Є. О., Лаврик В. В. Вплив фінансування місцевих бюджетів на рівень фінансово-економічної безпеки підприємств житлово-комунального господарства. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»* (Google Scholar та ін.). 2018. № 4. С. 7-13 (0,44 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено фінансовий стан підприємств житлово-комунального господарства з позиції ймовірності їх банкрутства, проаналізовано моделі оцінювання банкрутства* (0,3 друк. арк.).
4. Балацький Є. О., Лаврик В. В. Аналіз рівня заборгованості сфери житлово-комунального господарства в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці* (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2019. Вип. 5 (73). ч. 2. С. 64-70 (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено стан заборгованості сфери житлово-комунального господарства та причини її виникнення* (0,25 друк. арк.).
5. Balatskyi I., Lavryk V. Defining the tariff burden when providing the housing and utilities services in Ukraine. *Public and Municipal Finance* (Google Scholar, Academic Resource Index та ін.). 2019. № 8 (1). С. 112-119. DOI: 10.21511/pmf.08(1).2019.10 (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок: проаналізовано систему надання житлово-комунальних послуг в Україні, порядок дії тарифів та фактори, що визначають тарифне навантаження*

на населення. Досліджено фінансові відносини житлово-комунальних компаній із бюджетами різних рівнів (0,55 друк. арк.).

6. Лаврик В. В. Теоретичні засади дослідження впливу соціально-економічних показників на індекс тарифного навантаження населення. *Проблеми системного підходу в економіці* (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2020. Вип. 2 (76). С. 37-42 (0,49 друк. арк.).
7. Лаврик В. В., Балацький Є. О. Вплив індексу тарифного навантаження населення на коригування розрахунку бюджетних фінансових ресурсів на потреби ЖКГ. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»* (Index Copernicus). 2020. Вип. 42. С. 161-165 (0,38 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено видатки підприємств ЖКГ та видатки держави на забезпечення діяльності підприємств ЖКГ в розрізі шести українських міст. За допомогою регресійного аналізу побудовано три однофакторні регресійні моделі розподілу державних коштів між підприємствами ЖКГ* (0,25 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

8. Лаврик В. В. Законодавче забезпечення фінансової реструктуризації підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : зб. матеріалів I Всеукраїнської наук.-практ. конф., 23-24 листоп. 2016 р.* Суми : Сумський державний університет, 2016. С. 57-60 (0,12 друк. арк.).
9. Лаврик В. В. Аналіз тарифного навантаження за житлово-комунальні послуги в різних країнах світу. *Наука та інтелектуальний капітал у системі факторів трансформації економіки : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 17 серп. 2019 р.* Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 94-97 (0,13 друк. арк.).
10. Лаврик В. В. Проблеми та особливості фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства в Україні. *Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 квіт. 2019 р.* Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. С. 99-101 (0,15 друк. арк.).
11. Лаврик В. В. Науково-методичний підхід до розрахунку індексу тарифного навантаження населення України. *Економічна політика та механізми господарювання: сучасний стан, проблеми, перспективи : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених, 31 серп. 2019 р.* Київ : Аналітичний центр «Нова Економіка», 2019. С. 74-77 (0,15 друк. арк.).
12. Лаврик В. В. Стратегія розвитку підприємств сфери ЖКГ в країнах світу. *Методи та форми управління соціально-економічним розвитком держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23 серп. 2019 р.* Дніпро : НО «Перспектива», 2019. С. 98-101 (0,16 друк. арк.).
13. Лаврик В. В. Аналіз фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства підприємств ЖКГ України. *Наукові погляди на вдосконалення*

економіки: перспективи та розвиток : зб.матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 23 серп. 2019 р. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2019. С. 79-82 (0,17 друк. арк.).

14. Лаврик В. В. Вплив соціально-економічних показників на індекс тарифного навантаження населення України. *Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 14 верес. 2019 р. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 100-103 (0,15 друк. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Лаврик В. В. Фінансове забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Сумський державний університет, Суми, 2020.

У дисертації уточнено змістовну сутність і специфіку понять фінансового забезпечення як цілісної системи організації фінансових відносин, пов'язаної із формуванням та використанням ФР на основі відповідних форм, джерел та інструментів її реалізації, з метою створення умов для ефективного функціонування підприємств шляхом вирішення завдань, спрямованих на забезпечення відповідної фінансової стратегії їх розвитку, та фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства України як сукупності грошових доходів і надходжень, що формуються з диверсифікованих джерел й акумулюються у відповідних фондах та в нефондовій формі й спрямовуються на фінансування виробництва і постачання необхідного обсягу житлово-комунальних послуг, виконання фінансових зобов'язань та забезпечення розширеного відтворення з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності й конкурентоспроможності наданих послуг; розроблено науково-методичний підхід до оцінювання інтегрального індексу тарифного навантаження населення України; вдосконалено методичні засади визначення потенційних обсягів бюджетних фінансових ресурсів територіальних громад на потреби житлово-комунального господарства; вдосконалено теоретико-методичний підхід оцінювання впливу соціально-економічних показників на індекс тарифного навантаження; досліджено концептуальні засади формування системи фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства; розроблено методичний інструментарій діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємств житлово-комунального господарства.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, фінансова безпека, житлово-комунальне господарство, територіальні громади, децентралізація.

SUMMARY

Lavryk S. S. Financial provision of housing and communal services of territorial communities in the conditions of decentralization. – Manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of candidate of economic science on speciality 08.00.08 – money, finance and credit. – Sumy State University, Sumy, 2020.

The purpose of the dissertation is the improvement of theoretical principles and scientific and methodological approaches to the development of the system of financial support of housing and communal services of territorial communities in the conditions of decentralization.

Based on the analysis of modern approaches to interpreting the definition of "financial resources of enterprises", the characteristic features of their formation for housing and communal services enterprises were singled out and taken into account. It is substantiated that the financial resources of housing and communal services enterprises are a set of cash incomes and revenues generated from diversified sources and accumulated in the relevant funds and non-fund form and aimed at financing the production and supply of housing and communal services, financial obligations and provision expanded reproduction to increase the efficiency of their financial and economic activities and the competitiveness of services provided. Considering the peculiarities of financial support of housing and communal services, the sources of formation of financial resources depending on the form of ownership, organizational and legal form of management, and the type of services provided by the housing and communal enterprise were identified.

The developed scientific and methodological approach to determining Conceptual bases of formation of the system of financial maintenance of activity of the enterprises of housing and communal services, which differs from existing by addition of its purpose, object, subjects, tasks, and concretization of components of financial maintenance (forms, sources, tools). The proposed system of financial support for enterprises will create a competitive financial environment and form a transparent and efficient market for housing and communal services.

The calculation of the population's tariff load index was carried out based on the method of uniform optimality. To determine this index, an array of input data was formed as of the end of 2018 for 22 regional centers of Ukraine according to the following indicators: weighted average approved tariff for maintenance of buildings and adjacent territories by essential enterprises without VAT, heating tariff, hot water tariff, the tariff for hot water centralized water supply and services for centralized cold water supply with VAT and tariff for drainage and drainage (using indoor networks) with VAT. After carrying out all the necessary transformations, the tariff load index for all Ukraine regions was determined. Its value corresponded to a high level – more than 0.8. The maximum value is observed in Kropyvnytskyi, and the minimum – in Lviv. This result is an indicator for the authorities to regulate the level of tariff burden on the population.

Based on the results of determining the features of financial support of housing and communal services and the specifics of the formation of their financial resources, research of modern scientific and methodological approaches to the classification of financial resources, it was justified to systematize the financial resources of housing and communal services sources of formation; objects of investment in assets; directions of use. It is proved that this species division will help determine the optimal need for financial resources for the functioning and development of the subjects of this area, will ensure a close relationship between the distribution and real needs of housing and communal services, as well as achieving the appropriate level of efficiency, distribution and use of financial resources in housing and communal services.

A theoretical and methodological approach to assessing the impact of socio-economic indicators on the tariff load index was developed. Using the method of principal components and correlation analysis, among eighteen various indicators that reflect Ukraine's socio-economic development, as of the end of 2018, five were selected, which were included in the process of building a multifactor regression model. As a result, it was found that three of the five variables have a statistically significant positive effect on the tariff load index: the level of employed population by region aged 15-70 per thousand people. Lively, the volume of retail sales of liquefied or gaseous natural gas (methane) and the consumer price index for goods and services, respectively, are negative.

In identifying the impact of the tariff load index on the adjustment of the calculation of budgetary, financial resources for the needs of housing and communal services, structural modeling was used to formalize the impact of implicit variables. It is determined that housing and communal services enterprises of all studied cities need more state support. In general, each city needs to increase funding from 45 % of Sumy's town to more than 100 % in the cities of Khmelnytsky and Cherkasy. Also, the increase in the tariff burden on the population of Ukraine and the insufficient level of its solvency creates risks that housing and communal services enterprises need more additional financial resources necessary for their activities, both from personal involvement and from state support.

Key words: financial support, financial resources, financial security, housing and communal services, territorial communities, decentralization.

Підписано до друку 18.02.2021
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.